

NORBERT HAINSCHEK

Sodobnost z Norbertom Hainschkom

SODOBNOST: Graški Theater im Keller, ki ga vodite, je v zadnjih letih s projektom *Neznani sosedge* postal pomembno sotočje sodobne dramatike najmanj štirih srednjeevropskih držav: Avstrije, Madžarske, Italije in Slovenije. Kolikor vemo, je bil ta projekt vaša zamisel. Kaj je bil vaš glavni motiv? Vam je uspelo uresničiti prvotno zamisel v celoti ali le deloma? Katere so bile glavne ovire?

HAINSCHEK: Naj se vrnem k ideji o trikotniški navezi, ki se je porodila nekdanjemu predsedniku deželnega zbora in ustanovitelju prireditve *Štajerska jesen*, velikemu štajerskemu kulturnemu politiku Hannsu Korenu. On si jo je zamislil v povezavi z upodabljajočo umetnostjo – in jo uresničil kot iniciativo za izmenjavo oziroma tesno sodelovanje upodabljajočih umetnikov iz nekdanje Jugoslavije, Madžarske, Italije in Avstrije. Tako so dobili priložnost, da so svoje delo v izvornem jeziku prikazovali na gostovanjih v omenjenih "partnerskih" deželah. Naša zamisel pa je bila, da bi s pomočjo dobrih prevodov v Avstriji predstavili dramatike iz Slovenije, Madžarske in Italije. To zamisel je Theater im Keller dosledno uresničeval že tri sezone pred nagradnim razpisom za avtorje *Neznani sosedge – Gradec – evropska kulturna prestolnica 2003*. Sezono 1999/2000 je posvetil slovenskemu gledališču, v sezoni 2000/2001 se je ukvarjal z madžarsko sodobno dramsko produkcijo, v sezoni 2001/2002 pa se je težišče usmerilo na italijansko gledališko dogajanje. Glavni motiv je bil predstaviti gledališko produkcijo treh držav, saj so gledališča drugih držav v Avstriji skoraj popolna neznanka. Ali

nam je uspelo prvotno zamisel uresničiti v celoti ali le deloma? Rečem lahko le, da smo naredili prvi korak! Če hočemo narediti še kakega – in to bi morala biti naša skupna naloga – moramo vzdrževati stike med gledališčniki vseh omenjenih držav in izmenjavati informacije. Kot metaforo za opis glavnih ovir pa lahko uporabim naslov Handkejevega dela *Ura, ko nismo ničesar vedeli drug o drugem*, saj ta implicira manjkajočo radovednost, da bi spoznali, kar nam je tuje.

SODOBNOST: Katere dramatike iz sosednjih držav ste od začetka projekta uprizorili v gledališču? Kakšni so bili odzivi avstrijskega občinstva in kritike? Lahko podate konkretne pozitivne in negativne odzive?

HAINSCHEK: V sezoni 1999/2000 smo na oder postavili nemške praižvedbe treh slovenskih dramatikov: Evalda Flisarja (*Jutri bo lepše*), Daneta Zajca (*Grmače*) in Dušana Jovanoviča (*Zid, jezero*). Poleg tega smo z Danetom Zajcem organizirali branje njegove poezije. V sezoni 2000/2001 smo uprizorili svetovno praižvedbo madžarske drame Vere Filò (*Dr. Tulipan*) in štiri nemške praižvedbe madžarskih dram: *Simfonijo za slovo* (Péter Esterházy), *Preroški valček* (Zsolt Pozsgai), *Kvartet* (György Spiró) in *Portugalska* (Zsoltán Egressy). V sezoni 2001/2002 smo izvedli praižvedbo italijanske drame *Isole* (Andrea Jeva) in tri nemške praižvedbe italijanskih dram: *Hudič z joški* (Dario Fo), *Terzo Millenio* (Fabio Franceschelli) in *Where is the Wonderful Life* (Renata Ciaravino). Tako kritike kot tudi odzivi gledalcev so bili zelo dobri. Seveda tak program – šlo je vendar za kulturnopolitično nalogo – ni mogel v hipu privabiti cele množice ljudi; ampak tisti, ki so prišli, so bili vsekakor povsem prevzeti. Naj navedem nekaj povzetkov kritik:

Evald Flisar: *Jutri bo lepše*

“Gledališki čudež: ledeno modro je zasijalo “lepše jutro” v graškem gledališču Theater im Keller in lucidno razsvetlilo današnji in jutrišnji svet. Po konstruktivističnem modro sivem odru – delo Wolfganga Fuchshoferja – žvižgajo sibirski vetrovi in tulijo volkovi. Tja, bogu za hrbet, je avtor postavil svojo skurilno igro o treh sodnikih, ki nimajo ničesar, kar bi sodili, in se zato v arktičnem mrazu ukvarjajo zgolj z umetnostjo preživetja. V podobi Norberta Hainschka, Burkharda Minisdorferja in Alfreda Haidacherja in v čudovito neposredni inscenaciji Reinholda Ulrycha se gibljejo po tanki liniji med norostjo in genialnostjo, v svojem bivanju in početju povsem absurdni, hkrati brezupni in polni upanja v neki drugi (toplejši) svet ... Čestitamo! (Gisela Bartens, Kleine Zeitung, 8. 12. 1999)

“Graški Theater im Keller je ognjevito začel izvajati svoj projekt *Neznani sosedje*. Reinhold Ulrych vodi skurilno četvorno navezo skrbno, a nadvse humorno. Norbert Hainschek je izjemen v vlogi omejenega pesnika, Burkhard Minisdorfer ima v vlogi domnevnega slikarskega genija neverjetne prebliske, Alfred Haidacher briljira kot poženščen baletnik. Stefan Ortis, ki ga občutek

dolžnosti od zunaj prižene v ta konfuzen, povsem izoliran svet, prepričljivo prikaže notranjo preobrazbo v hedonističnega zmedenca." (Bernd Schmidt, *Kronen Zeitung*, 8. 12. 1999)

"Iskanje resnice v obliki absurdne mojstrovine. Privlačna in napeta nemška praižvedba graškega Theater im Keller." (Eveline Koberg, *Neue Zeit*, 8. 4. 1999)

Dane Zajc: *Grmače*

"Drama iz leta 1993 izpod peresa slovenskega 'starega mojstra' Daneta Zajca sicer podaja tesnobno sliko odljudne in odtujene družbe v višinski kmečki vasici, vendar ji kljub temu ne manjka dnevne aktualnosti. Tako avtor kot režiser Haidacher se izogneta kakršni koli utopiji. Upor in resignacija, protest in prilagajanje so štirje poli, med katerimi se gibljejo figure v politični paraboli, ki ima podobo strašljivih morečih sanj. Haidacherjevi režiji je uspelo iz krhkih liričnih scen poetične drame izluščiti robate vitalne elemente in jih povezati v napeto dogajanje. Ob tem se je lahko zanesel na talentirane in primerno izkušene igralce, kot so Rosemarie Belic, Willy Haring, Nikolaus Lechthaler, Burkhard Minisdorfer in nenazadnje Martina Pörtl.

(Annemarie Happe, *Neue Zeit*, 11. 2. 2000)

"Med nemško praižvedbo *Grmač*, ki se je je udeležil tudi avtor Dane Zajc, je v zraku kar prasketalo. Aktualno (politično) dogajanje je namreč dohitelo njegovo dramo iz leta 1993. Alfredu Haidacherju je uspelo pred očmi gledalcev s kristalno jasnostjo na prav takšnem odru razgrniti dramo polno arhaične sile. Ponovno gre za timsko mojstrovino, Omenimo predvsem Nikija Lechthalerja, Burkharda Minisdorferja in Andreasa Stixa, čeprav niso zaostajale niti ženske – Rosie Blanc in Martina Pörtl." (Gisela Bartens, *Kleine Zeitung*, 11. 2. 2000)

"Režiser Alfred Haidacher in odlična zasedba so se pošteno namučili, da so se prebili skozi nenavadno zmešnjavo umetniškega jezika, izjemno simbolne vsebine in podeželskih bojov za oblast. Dogajanje včasih spominja na idiličen domovinski film, izbrušen jezik (prevod v nemščino je delo Fabjana Hafnerja) pa ga ohranja milje stran od kiča." (Michaela Reichart, *Kronen Zeitung*, 11. 2. 2000)

Izvillečke iz kritik o celotnem projektu *Neznani sosedje* najdete na naši domači strani www.tik-graz.at

SODOBNOST: Za letošnje leto, ko je Graz kulturna prestolnica Evrope, ste v okviru projekta organizirali natečaj za najboljšo izvirno dramo za dramatike treh sosednjih držav. Ustanovljene so bile nacionalne žirije, ki so izbrale tri najboljše poslane tekste iz vsake države, osrednja avstrijska žirija pa je izmed njih izbrala zmagovalno dramo vsake države. Roko na srce (in brez strahu, da bi se komu zamerili) – ste zadovoljni z odzivom? Čeprav je bil tečaj anonimen,

vemo, da se, recimo, večina renomiranih slovenskih dramatikov natečaja ni udeležila. Bi rezultat lahko bil boljši? Se strinjate, da morda uveljavljeni avtorji neradi pošiljajo tekste na anonimne natečaje?

HAINSCHEK: Seveda se ne bojim, da bi mi kdo kaj zameril. Niti Alfred Haidacher niti jaz sam nisva bila člana žirije – kar je bilo, mimogrede, čisto v redu. Mislim, da so tako žirije posameznih držav kot tudi končna avstrijska žirija zelo dobro izbrale. Kakšni skriti zakladi se skrivajo med poslanimi, neprevedenimi dramami, bomo videli v prihodnosti. V sodelovanju z Oddelkom za translatoLOGIJO na graški univerzi pod vodstvom prof. dr. Ericha Prunca namreč načrtujemo obdelavo vseh poslanih dram. Zelo mi je žal, če se uveljavljeni avtorji tega natečaja res niso udeležili. Po drugi strani pa lahko njihovo stališče do neke mere razumem. O tem, ali bi bili rezultati lahko tudi boljši, lahko le teoretiziram, saj je bil do zdaj preveden le majhen del prispelih dram. Na tem mestu bi se rad še enkrat najlepše zahvalil tako slovenski kot tudi ostalim državnim žirijam za izvrstno opravljeno delo in izjemno sodelovanje.

SODOBNOST: Si želite, da bi bilo več sodelovanja in izmenjav tudi med gledališči sosednjih držav, pa naj gre za gostovanja predstav ali izmenjave režiserjev? Se vam zdi, da je nepoznavanje jezika ovira pri spremljanju gledališke predstave ali pa je odrski jezik dovolj močan, da pritegne tudi tiste, ki ga ne razumejo?

HAINSCHEK: Načeloma ja. Vendar je to smiselno le, če dela iz drugih držav občinstvu predstavite v njihovem lastnem jeziku. Gostovanja v slovenskem, madžarskem ali italijanskem jeziku so v navadi že najmanj trideset let, vendar zaradi tega "tuja" gledališka produkcija oziroma tuji gledališki avtorji niso postali prav nič bolj domači.

SODOBNOST: Nam lahko nekoliko podrobneje opišete sodobno avstrijsko dramatiko? Katera so glavna imena? Lahko avstrijski dramatik relativno hitro najde oder za uprizoritev svoje drame? Ali pa v konkurenci uspešnic z anglo-ameriškega tržišča pogosto izgubi prednost ne glede na kvaliteto svojega teksta?

HAINSCHEK: Ne zdi se mi, da sodobni nemškopišočji avtorji izgubljajo prednost v konkurenci z angleškimi dramatikami. Nemška gledališka produkcija namreč z velikim zanimanjem in voljo predstavlja občinstvu sodobne nemške drame. Vendar pa bi izjemno raznovrstno sodobno dramatiko nemškovorečih dežel le težko reducirali ne nekaj imen. Avstrijsko gledališče – in to ne velja samo za manjše odre (t. i. off-gledališča), ampak tudi za državna, deželna in mestna gledališča – se zelo zanimajo za mlade avtorice in avtorje in poskušajo čim več besedil čim bolj adekvatno predstaviti publiki. Treba je tudi upoštevati, da o

izvedbi nekega dela odloča predvsem njegova kakovost in da imajo ob tem odločilno besedo največkrat dramaturgi in vodje gledališč – vsekakor pa je ta izbira tako kot vsaka druga lahko le subjektivna.

SODOBNOST: Kako si razlagate dejstvo, da so bili kulturni stiki, še posebej na področju dramatike in gledališča, med Avstrijo in njenimi sosedi (in tudi med sosedami samimi) toliko časa minimalni ali neobstoječi? Je bila tega kriva “železna zavesa” ali so bili posredi stari, zgodovinski predsodki? Ali ni še vedno opaziti pričakovanj, kakšnih tem naj bi se lotevali dramatiki iz nekaterih držav, recimo bivših socialističnih? Bi se Avstrijcem zdelo samoumevno, da slovenski avtor napiše dramo o eksistencialni stiski sodobnega urbanega človeka na podoben način, kot bi to storil angleški avtor, ali pa bi pričakovali, da se bo ukvarjal s tematiko balkanskih vojn in podobnimi rečmi?

HAINSCHEK: Mislim, da se nima smisla spuščati v debate o železni zavesi ali drugih starih, zgodovinsko pogojenih predsodkih, kar pa ne pomeni, da se nam ni treba ukvarjati s preteklostjo. Najpomembneje pa je, da se posvetimo "tako-je-stanju", v katerem smo se znašli. Morali bi znati izrabiti priložnost, da vzajemno sprejmemo in uresničimo svojo drugačnost v eni Evropi, ki si jo želimo, če si jo želimo. Kar pa zadeva dramatiko, sem prepričan, da ne moremo predpisovati tem, ki naj bi jih obravnavala. Lahko imamo sicer svoja pričakovanja, vendar pa njihova uresničitev ni podvržena našemu neposrednemu vplivu.

SODOBNOST: Lani ste se udeležili Tedna slovenske drame v Kranju, kjer ste z drugimi tujimi režiserji dram slovenskih avtorjev razpravljali o problemih, ki se pojavijo, ko dramski tekst prestopi jezikovne in kulturne meje. Kako pomembne se vam zdijo lokalne kulturne reference pri interpretaciji in dojemanju dramskega teksta? Ali je dramatika, v nasprotju s poezijo in prozo, specifična literarna zvrst, ki se navezuje na okus in pričakovanja občinstva do tolikšne mere, da nekateri (sicer v lokalnem merilu dobri) teksti preprosto ne morejo prestopiti jezikovnih meja? Je to dobro ali slabo? Mislite, da se bodo v času pospešene globalizacije začeli vsi dramatik na svetu spopadati s podobnimi temami?

HAINSCHEK: Zelo sem vesel, da sem se lahko udeležil tedna slovenske drame v Kranju, čeprav sem lahko ostal le za krajši čas. Prevajanje dram je zelo zahtevna naloga, pri kateri igrajo prevajalci oz. prevajalke zelo pomembno vlogo – začititi morajo namreč, kar je med vrsticami. Dramatika je vsekakor specifična literarna zvrst, ki pa ni niti močno niti neobhodno povezana z okusom publike. Seveda je nadvse razveseljivo, če je neka igra dobro sprejeta, vendar to ponavadi ne pove prav ničesar o njeni trajni vrednosti. Vse skupaj je odvisno tudi od konkretne interpretacije. Če na hitro pogledamo v zgodovino gledališča, najdemo premiere, ki so jih tako kritika kot občinstvo kovali v zvezde, pa so po dveh sezonah za vedno izginile s programa, najdemo pa tudi drame, ki so jih zaničevali in preklinjali, pa živijo še danes. Mislim, da kakovostno delo – prosim, dovolite mi, da se izognem natančni definiciji tega pojma, ker je tako zelo subjektivna – vsekakor lahko prestopi meje, ne glede na to, katero temo obravnava. Nikakor nisem mnenja, da se bodo zaradi globalizacije vsi dramatik na svetu ukvarjali s podobnimi temami, kajti neka tematika ima svoje korenine prvič globoko v posameznikovi notranjosti, poleg tega pa je tesno povezana tudi z njegovim regionalnim izhodiščem.